

BORBÁS GYÖRGY

A MILLENNIUM KULTUSZMINISZTERE WLIASSICS GYULA

(1852–1937)

„...én nem az ünnepegyességeknek, de a dologtevő napoknak vagyok a híve és talán szabad mondanom, kora ifjúságomtól igénytelen napszámosa”

(Wlassics Gyula, 1895)

Zala megyében két egykori kultuszminiszter bölcsője ringott. Keresztury Dezső 1946–47 között a koalíciós kormányban, Wlassics Gyula pedig a Millennium idején, ugyancsak tehetséget és embert próbáló, mozgalmas időkben, 1895–1903-ig állt a kultusztárca élén. Keresztury Dezső költő, irodalomtörténész, akadémikus közéleti munkásságát még életében – illetve hét éve bekövetkezett halála óta – széles körben kutatták és tárták az érdeklődő közönség elé. Azonban Wlassics Gyulának, a büntetőjogászból lett kultúrpolitikusnak jobbára csak a szakmai tudományos, illetve az egyház- és oktatáspolitikai tevékenysége kutatott és ismert. Ez derült ki a nagyhatású politikai születésének 150. évfordulója alkalmával a Zala megyei Levéltárnak számos intézmény támogatásával megrendezett – kiváló kutatókat és előadókat felvonultató – tudományos emlékülésen elhangzott előadásából is. Talán, ez a csak részlegesen feltárt és hiányosan ismert arcél lehetett az oka, hogy a millennium kultuszminisztere nem kaphatott helyet az igen szép, műves és tartalmas Millenniumi arcképcsarnok című reprezentatív panteonban. A sikeresen induló közoktatásiügyi miniszter életéről, tanári működéséről és politikai szerepléséről „Dr. Wlassics Gyula élet és jellemrajza” címmel, 1896-ban Györfly János nagykanizsai ügyvéd közölt először részletes adatokat. Újabban pedig Mann Miklós: Wlassics Gyula című munkáját 1994-ben az Új Pedagógiai Közlemények sorozatban adták ki.

Elkészült és kiadásra vár a családi levelezésre alapozott, Wlassics Gyula és a művészetek, levelek a XIX. századvégről címen szerkesztett dokumentumkötet (Benczúr Gyula, Csertán Károly, Deák Lajos, Feszty Árpád, Feszty Árpádné Jókai Róza, Goldmark Károly, Gyulai Pál, Herman Ottó, Hóman Bálint, Jókai Mór, Kossuth Ferenc, Malonyay Dezső, Mikszáth Kálmán, Szekfű Gyula és Szmercsányi Miklós leveleiből).

A Millennium előtt egy évvel, az 1895. január 15-én megalakult, Bánffy Dezső¹ vezette kabinet legfiatalabb tagjaként követte báró Eötvös Lorándot a vallás- és közoktatásiügyi miniszteri bársonyszékben a Zalaegerszegen született, Nagykanizsán felserdült Wlassics Gyula.² Aki ezután nyolc évig állt a tárca élén. A kortársak tanúsága szerint a büntetőjogász igen rövid idő alatt vált kultúrpolitikussá. Kinevezése kilencedik napján nagy tetszéssel fogadott programbeszédében ismertette

éves programját.³ Ehhez minisztersége idején végig hű maradt. Parlamenti szereplései közül az 1898. április 16-i Pösch-estet, majd az 1900. november 23-i az ifjúsági irodalom tárgyában, valamint az 1901. február 23-i, „kereszt-ügyben” benyújtott interpellációkra adott szabadelvű válaszai arattak sikert. Az első magyar szépművészeti miniszterként emlegették. Sokat fáradozott azért, hogy felkeltse az érdeklődést a „kultúra virágja” iránt, különös tekintettel lévén a szabadkézi rajz bővebb tanítására, s a művészi és esztétikai képzésre.⁴

Működése idején alakult a Nagybányai, a Fonyódi és a Szolnoki művésztelep; létesült a magyar művészeti Szabadiskola, a festészeti és szobrászati mesteriskola, az országos iparművészeti iskola, s az Országos Színművészeti Akadémia; nyílt meg az Iparművészeti Múzeum, a Nagyváradi és a Szombathelyi Múzeum; jelent meg Huszka József: Magyar ornamentika és A magyar iparművészet könyve. Wlassics Gyula intézkedett a köteles példányok gyűjtésére és előadások rendszeresítésére a Nemzeti Múzeumban és az Országos Képtárban.⁵

Programbeszédében így fogalmazott: „T. Ház! Még csak a múzeumokról és a művészetről akarok szólni, (Halljuk! Halljuk!) és ezzel zárni fogom a vitát, megnyitóbeszédemet.

A múzeumokra vonatkozólag legyen szabad a t. Ház figyelmét arra felhívnom, hogy a felekezeti, törvényhatósági, szóval a vidéki múzeumokra vonatkozólag szabályzatot adtam ki; remélem, hogy annak segítségével ezen múzeumok életképességét csak emelni fogom. Viszont a t. Ház, amit itt e házban annyiszor sürgettek: a Nemzeti múzeum igazgatósága mellé múzeumi tanácsot szerveztem; ma vagy holnap adom ki az új szabályzatot és a Nemzeti múzeum mellett működésre hivatott ezen tanácsnak remélhetőleg szintén meg lesz a jó eredménye. Gondoskodom arról, hogy a múzeumi tanácsnak úgy a képviselőházból, mint a főrendiházból két-két tagja legyen. Továbbá gondoskodom arról is, hogy a múzeumok és képtárak ne csak nyitva legyenek, hanem ott előadások is tartassanak az intelligens közönség számára s így neveljük a műtőlést. Erre nézve is megtettem az intézkedéseket és remélem, hogy a jövő évi budgetben (kötségvetésben) erről a dologról már sokkal részletesebben szólhatok.⁶ (Helyeslés jobb felől.)

¹ Bánffy Dezső (Kolozsvár 1843. október 28 – Bp. 1911. május 23) miniszterelnök. Szabadelvű Párt tagja. 1875 Főispán, 1892–95 a képviselőház alelnöke. 1895. január 14. – 1899. február 26-ig miniszterelnök. Bukása után főudvarmester. A magyar nemzetiségi politika (1902); A horvát kérdéstről (1907).

² Wlassics Gyula (Zalaegerszeg, 1852. március 17. – Budapest, 1937. március 30.) Középkorai tanulmányait a piaristák nagykanizsai, majd pedig budapesti gimnáziumaiban végezte. A zalavári apátság történetéről ez időben írott tanulmányát a Századok c. folyóirat közölte. Jogi diplomát szerzett. 1890-től egyetemi tanár. 1892-től Csáktornya országgyűlési képviselője. A politikus 1916-ban bárói címet kapott. 1927-től a főrendi ház elnöke. 1895–1903 között vallás- és közoktatásiügyi miniszter. Kultúrpolitikai kérdések (1909).

³ W. Gy. művészeti programja Műcsarnok 1898. december 4. p. 168. MTA Művészettörténeti Kutatóintézet (továbbiakban MKI) MDK-C 1–1/221. 5. – III. sz. melléklet.

⁴ A miniszter Beöthy Zsolt művészettörténész társaságában részt vett a szabadkézi rajztanításról Drezdában megrendezett nemzetközi konferencián. = Nadler Róbert: Művészeti nevelés Egyetértés Tanúgy melléklet 1901. november 10.

⁵ Wlassics kormányzásának külső története MOL K 721–5–1903.

⁶ „... Ez előadások sorát e hónap 13-án már meg is kezdi a Nemzeti Múzeum, ahol vasárnaponként... tíz előadás lesz a régiségtudomány köréből. Az előadások: Hampel József dr. az antik szobrászatról; Posta Béla dr. a Nemzeti Múzeum őskori gyűjteményéről; Éber László dr. a hazai szobrászat történetéről.”

... Hanem nekünk közönséget is kell nevelnünk, (Igaz! Úgy van!) és e célra meg is ragadok minden rendelkezésre álló eszközt, azért hoztam be a művészeti intézetekbe a fölolvadásokat. Ismétlem, műértő és műpártoló közönséget neveljünk, mert az mégsem lehet, hogy a magyar művész kizárólag csak az államra támaszkodjék, az állam küldje ki külföldre a művészeket, az állam hozza vissza, vegye meg a képét, egyszóval: mindig csak az állam legyen az, mely a művészetért tesz, áldoz, működik. A magyar társadalomnak, a magyar közönségnek e tekintetben való nevelése meg fogja hozni a jó eredményt, mert ha egyszer érzi, hogy a művészet szükséglet, fogja keresni a műtárgyakat, és akkor a művészet föllendül.

Ajánlom a tételt elfogadásra. (Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)⁷

Ekkor már évek óta folytak az előkészületek a Millennium méltó megünneplésére, a nemzet épített örökségének feltárására, szellemi és kulturális kincseinek ápolására, hagyományainak megőrzésére. Erre az időre esett többek között a visegrádi ásatás,⁸ a garamszentbenedeki, kőrmöcbányai, jáki templom és a keszthelyi rk. plébániatemplom restaurálása. Ekkor jelent meg a hazai műemlékek 1901. évben készített jegyzéke, amely „magában foglalta az 1872. és 1885. évi lajstromot is”. Működése idején közel-ezeregyszáz népiskola⁹ és számos vidéki világi (közük a szentgotthárdi, zalaegerszegi) gimnázium létesült. Wlassics Gyulát az ország több városa díszpolgárává választotta.

A miniszter támogatta az Alsó-lendvai Állami Polgári Fiúiskola felépítését is.¹⁰ Az építők jó munkáját, szorgalmát dicséri, hogy az impozáns épület alig egy év alatt elkészült.

„Az építkezési munkálatok az 1895. év szeptember havában kezdődtek meg, s az 1896. évi október elején nyertek befejezést. Az épület egyike városunk legnagyobb s legimpozánsabb épületeinek... Hálás elismeréssel kell megemlékeznünk dr. Wlassics Gyula miniszter ír ő Excellenciájáról is, aki intézetünket a millenniumot megőrkítő iskolák sorába iktatta s az épület berendezésére szükséges költséget engedélyezni kegyes volt.”

A kor jeles művészei, festők, írók, zeneszerzők és politikusok készséggel támogatták a miniszter korszakos kezdeményezéseit az oktatásban és közművelődésben.¹¹ A családi levelezésben megőrzött, hozzá frott levelekből közreadott válogatásban, mint tükörben egyaránt kirajzolódik a politikus és a levelek küldőinek portréja, egyben a kor formálódó művészeti közléte. Nemcsak

⁷ Wlassics Gyula művészeti programja Műcsarnok 1898. december 4. p.168 MTA MKCs – C-I-1/221. 5.

⁸ MTA MKI Levéltári gyűjtemény VKM-1895-V-6 10519

⁹ Wlassics Gyula: „Kisdodovodai és népiskolai építkezési mintaterv, építkezési utasítások” (1897) – 1899-ben kiváló tudósokat, pedagógusokat bízott meg a népiskolák számára kiadandó, művészi kivitelű szemléltető képsorozatok tárgyának meghatározásával; 1900-ban angol, francia, német szemléltető képekből az Országos Képtár termeiben kiállítást rendeztek.

¹⁰ Kiss Dénes: Az alsó-lendvai M. kir. Állami Polgári Fiúiskola története = ALSÓ-LENDVA NAGYKÖZSÉG MILLENNIUMI EMLÉK-KÖNYVE 1896 szerk.: Füss Nándor és Pataky Kálmán Nagykanizsa 1898 p. 39 Reprint kiadás 1996.

¹¹ A sikeresen induló közoktatásügyi miniszter életéről, tanári működéséről és politikai szerepléséről „Dr. Wlassics Gyula élet és jellemrajza” címmel, Gyórfly János nagykanizsai ügyvéd közölt először részletes adatokat. A füzet ifj. Wajdits József könyvnyomdájából került ki. = Vasárnapi Újság 1896 16. sz. p 252 - újabban Mann Miklós: Wlassics Gyula, Budapest 1994. Új pedagógiai közlemények.

azok tartalma, olykor meglepően nyílt, őszinte hangvétele, hanem a megszólítások és elköszönések is a szeizmográf finom érzékenységevel közvetítik a kapcsolatok hőfokát, annak változásait.¹²

Budapest, 1896. december 30.

Kegyelmes Uram! Tisztelet Bayátom!

Addig is, amíg személyesen jelenhetnék meg színed előtt, engedd meg, hogy ebben a pár sorban szoríthassam hálámat és köszönetemet ügyem rendezéséért s azért a gyöngélségért, amellyel ezt velem közölni méltóztattál. Magyarország kultúrügyeinek vezérével szemben én, mint munkás, nem csengő szóval, hanem eredményekkel fogok helytállni. Fogadd, kérlek, igaz tiszteletem kifejezését

Váltig híved Herman Ottó¹³

Ekkortájt számos művésznök dolgozott külföldön: Madarász Viktor, Munkácsy Mihály Párizsban, többben Münchenben, Zichy Mihály pedig az orosz cárok udvarában. De akkoriban szabadon, gyakran utazhattak tanulmányútra, nemzetközi kiállításra, pályázatra, vagy kerekedtek fel utazási céllal az itthon dolgozó alkotók és politikusok is. Erre utalhat az alábbi levélváltás, illetve Benczúr Gyulának¹⁴ a miniszterhez írt válaszelevele is.

Am Ambach Am Starnbergersee Bayern

Kegyelmes Uram!

Folyó hó 7-ről Semmeringről kelt becses soraid által irántam tanúsított kitüntető figyelmed, meghatott. Hogy a párisi világkiállításra a mi kis művészcsoporthozunknak is jutott a „Grand Prix”-ből, s így e téren sem állunk hátrább a többi nemzeteknél, hazafias örömmel tölt el. Bizom kollégáimban, hogy ez az elismerés, mellyel miniket a nemzetközi versenyen kitüntettek: a magyar művészet továbbfejlesztésére, munkára és összetartásra fogja ösztönözni! Irántam való becses jóindulatodnak, leveled által adott újabb jeléért pedig fogadd hálás köszönetemet. Mély tisztelettel vagyok Kegyelmes Uramnak Igaz híved Benczúr Gyula

1900. augusztus 12-én¹⁶

¹² Wlassics család levéltára=MOL Kisebb családi fondok III. kötet p. 335 P 1445. 5.d. 26 tétel közül Benczúr Gyula, Csertán Károly, Deák Lajos, Feszty Árpád és Feszty Árpádné Jókai Róza, Goldmark Károly, Gyulai Pál, Herman Ottó, Hóman Bálint, Jókai Mór, Kossuth Ferenc, Malonyay Dezső, Mikszáth Kálmán, Szekfű Gyula és Szemcsányi Miklós leveleiből adunk közre válogatást.

¹³ Herman Ottó (Brezsnóbánya 1836. június 26.–Bp. 1914. december 27.) természettudós, néprajzkutató, polihisztor. A Magyar Ornitológiai Központ létrehozója. (1893) A millenniumi kiállítás néprajzi anyagának rendezője. A kiállítás területén egy falusi utcát építettek, amelynek minden háza más-más megye jellegzetesnek tartott építése volt. A házakat a kiállítási bizottság kérésére a megyék építették föl és rendezték be úgy, hogy az ország valamennyi nemzetisége képviselve legyen. Herman Ottó levelei W. Gy.-hoz MOL P 1445

¹⁴ Benczúr Gyula (Nyíregyháza 1844. január 28.–Szécsény 1920), festőművész. A müncheni akadémián K. Piloty tanítványa, majd az akadémia tanára. 1883-ban költözött Budapestre. 1883-tól a Mesteriskola igazgatója. Kitűnő képmásfestő. Leghíresebb munkái: Hunyadi László búcsúja (1866), Vajk megkeresztelése (1875), Budavár bevétele (1896).

¹⁵ A magyar művészet nagy sikerét hozta ez a bemutató. Grand Prix-t kapott: Benczúr Gyula festő, Zala György szobrász műve, a Gabriell arkangyal, Stróbl Alajos Anyánk című alkotása, Fadrusz János Mátyás király lovas szobra, bútoraiért: Faragó József; a pavilon tervezéséért Bálint Zoltán és Jámbor Lajos építészek, a budai királyi várak építési terveit: Hauszmann Alajos. Róna József szobrai és Csók István festményeit aranyéremmel díjazták.

¹⁶ Benczúr Gyula levelei W. Gy.-hoz. MOL P 1445

A Millennium évei során a megbízatások – köztéri emlékművek, történelmi festmények – sokaságát kínálták a kor ismert vezető művészeinek. Széll Kálmán¹⁷ miniszterelnök 1900 októberében, a költségvetés előterjesztésében számolt be az állami támogatással létesülő székesfővárosi szobrokról. Többek között Zala György¹⁸ elkészítette a Millenniumi Emlékmű Gábriel arkangyalának végleges mintáját, és gróf Andrássy Gyula lovas-szobrának egy az egyes változatát; Stróbl Alajos¹⁹ pedig a Halászbástyán felállítandó, Szent István budai szobrán dolgozott.

Három új szobormű létesítésének munkálatai folynak ez idő szerint a székesfővárosban. Az egyik a gróf Andrássy Gyula emlékszobra, melynek államköltségen leendő fölállítását az 1890. III. tc. rendelte el, s melyet alkalmasint az új országház egyik oldalánál fognak elhelyezni. Erre a szoborműre eddig 32.000 forintot használtak föl.²⁰ A másik a honalapító Árpádot, s a nemzet történelmi múltját megőrkötő millenáris emlékmű, amelynek építészeti munkálatait az Andrássy-út városligeti torkolatánál az idén kezdték meg. Az emlékműre a törvényhozás 800.000 forintot engedélyezett, amelynek negyedrészt, kétszázezer forintot, a jövő évben felhasználják. A harmadik Szent Istvánnak, az 1896. VIII. tc. rendelkezéséhez képest a budai Halászbástyán felállítandó lovas-szobra, melynek összes költségeire 300.000 forint van engedélyezve. Ebből a jövő esztendőben a szobor, illetőleg a talapzat költségeire negyvenötezer forintot, a Halászbástya déli részének rendezésére pedig kétamnyit, vagyis 90.000 forintot fordítanak.

Wlassics Gyula a nemzet ügyének elkötelezett híve, élénk figyelemmel kísérte a nagyvilág hasznosítható üzeneteit. 1897 júliusában Erdélyi Pált, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának segédőrtét a Londonban megrendezett Nemzetközi Könyvtári Konferenciára küldte, hogy tájékozódjon a könyvtárfejlesztés lehetséges irányairól.²¹

¹⁷ Széll Kálmán (Gasztony 1843. június 8–Rátót 1915. augusztus 16), politikus, miniszterelnök. Vörösmarty Mihály leányát, Deák Ferenc nevelt lányát vette feleségül. 1867. Vas megyei szolgabíró. 1869–1911 Szentgotthárd körzet képviselője. 1899. február 26–1903. június 27.-ig miniszterelnök. A kilences albizottság jelentése... (1874).

¹⁸ Zala György, 1883-ig Mayer (Alsólendva 1858. április 16–Bp. 1937. július 31), szobrász. Mintarajziskola. 1879. Bécs E. Hellmer. 1880. München J. Knabl, W. Wittmann, M. Wagmüller, E. Sirius tanítványa. Mária és Magdolna (1884) Hazatér Budapestre. Aradi vértanúk (Arad, 1889), Honvédszobor (Buda Dísz tér, 1893), gr. Andrássy Gyula lovas-szobra (1906), Millenniumi Emlékmű (1894–1929), Erzsébet királyné (1932).

¹⁹ Stróbl Alajos (Liptóújvár 1856. június 21.–Bp. 1926. december 13), szobrász. 1876–80 Bécs, K. Zumbusch tanítványa. Közel negyven éven át a Képzőművészeti Főiskola tanára. Arany János (Magyar Nemzeti Múzeum, 1904), Mátyás-kút (Budai vár), Szt. István (Halászbástya, 1893–1906), Jókai Mór (1921). Porrrék: Lotz Károly, Liszt Ferenc, Schickedanz Albert, Vajda János, Kosztolányi Dezső.

²⁰ Szeptember 6-án aztán Széll Kálmán miniszterelnök, Wlassics Gyula közoktatásügyi, Darányi Ignác földművelésügyi miniszterek, báró Podmaniczky Frigyes, Márkus József főpolgármester, Hauszmann Alajos műegyetemi tanár és gróf Klebelsberg Kunó miniszteri fogalmazó, jegyző már az életnagyságú szobrot tekinthette meg. Zala György a Millennium szobrása p. 41.

²¹ „...alkalmazhatók-e nők a könyvtári szolgálatban?... a mi disciplinánk haladása és fejlődése ma az angol és amerikai szertárakra és embereire van bízva, a reformoknak, újításoknak csak egy-egy részletét célozhatjuk meg; magazin rendszer: a könyvek raktárban; a katalógus tanulmányozásra.” Dr. Erdélyi Pál, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtári segédőrének jelentése a második Nemzetközi Könyvtári Konferencia lefolyásáról. Palics, 1897. augusztus 7-én. MOL K 721

Ő maga, a Múzeumok és Könyvtárak Szövetségének közgyűlésein 1905 és 1911 között évről-évre elnöki beszédeiben országszerte érvelt a könyvtárak és gyűjtemények fontos szerepe mellett.²²

A fiatal miniszter a kormány elismert, megbecsült tagja volt. Egyaránt bírta miniszterelnöke, miniszter társai és a király bizalmát, derül ki már minisztersége első hónapjaiban Bánffy Dezső leveiből.

Ischl VIII/ 1895

Édes Barátom!

Ma a felségnél voltam, ügyeim előadása után figyelmeztetett, hogy a német nyelvre vonatkozó rendleted nem volt helyes, ő azt rossz néven veszi és legalább is minisztertanácsba hozandó, és neki előzetesen bejelentendő lett volna. Jó lesz alkalomszerűleg hangulatát megjavítani.

Öszinte barátod

Bánffy Dezső²³

A századfordulón magára találó, gyarapodó és öntudatosodó kisvárosok ismert politikusok, honatyák patronálásával, közbenjárásával is igyekeztek iskolákat létesíteni. Kossuth Ferenc²⁴ lobbizása méltán kapcsolódott és nyomott sokat a latban a becses történelmi érdemekkel, hagyományokkal büszkélkedő ceglédiek óhajának támogatásában.

Budapest, József körút 47. 1897. szept. 28

Kegyelmes Uram!

Légy kegyes megengedni, hogy írásban is emlékeztesselek nagy mérvű elfoglaltságod közt a Ceglédi gimnázium ügyére, és arra a becses ígéretedre, hogy kiküldesz ez ügyet megvizsgáltatni.

Oly óriási összeggel, illetőleg az összeg kamatával járulna hozzá Cegléd a gimnázium felállításához, mely páratlanul mondható. Továbbá a gimnáziumnak oly szükségét érző e virágzó – tősgyökeres magyar város, hogy reményem, és bízom abban, hogy ismert hazafiságod és a közoktatás iránti buzgalmad, mely neked az ellenzék rokonszenvét is megszerezte, rá fognak téged vezetni Kegyelmes Uram, hogy Cegléd városának hő óhaját teljesíted.

A Ceglédi gimnáziumnak legalább is 400 hallgató ifjúsága lenne; Cegléd sokkal nagyobb pótdórt fizet, mint akár Körös akár Kecskemét; továbbá úgy tudom, hogy az építkezési vagy épület átalakítási költségekhez is hajlandó hozzájárulni, úgy hogy a magyarság e tősgyökeres fészke mindent kész megtenni, hogy a közoktatás Cegléden oly mederbe tereltesse, amely ily fontos magyar várost méltán megilleti.

Ha nem vennéd toladódnak Kegyelmes uram, kérmélek még arra, légy kegyes velem tudatni, mikor elhatározod azt, hogy egy illetékes közeget kiküldöd az ügy megvizsgálására. Bocsánatot kér-

²² A magyar felsőbbség (Temesvár 1905); A vidéki város a közművelődésben (Pécs 1907); A szabadoktatás és a könyvtár (Szombathely 1908); Az erdélyi magyarság és a nemzetiségi kérdés (Nagyenyed 1909); A felsőoktatás társadalmi jelentősége (Szeged 1910). A hét előadást magába foglaló kötet előszavát Ferenczi Zoltán írta. Franklin 1913. Magyar Nemzeti Galéria Könyvtára A 1885. sz.

²³ Bánffy Dezső levele W. Gy-hoz MOL P 1445 Hátoldalon Wlassics megjegyzése: „A fővárosi elemi iskolára vonatkozó, tudtomon kívül kiadott rendelet, Ó Felsője nagyon kegyesen fogadott és minden aggályt eloszlatott.”

²⁴ Kossuth Ferenc (Pest 1841. november 16.–Bp. 1914. május 25.), K. Lajos idősebb fia. Politikus, mérnök, miniszter. 1850-től emigrációban nőtt fel. 1894-ben apja temetésekor telepedett haza. 1895-től országgyűlési képviselő. A Függetlenségi Párt elnöke.

ve az alkalmatlankodásért, maradok
Ószinte tisztelőd Kossuth Ferenc²⁵

A művészetek önzetlen támogatójának igazi szívügye azonban mindvégig a magyar népoktatás megszervezése és megbízható, teljesítményképes működése maradt. Ehhez is bátran támaszkodott a szakmát és a helyi viszonyokat jól ismerő, megbecsült szakemberek, tanférfiak, pl. **Thaly Kálmán** véleményére.²⁶

Budapesten, 1895. évi július hó 27-én
Kedves Barátom!

A középiskolai hatóságokról szóló, 1876. évi XXVIII. t. cz. 3. §-a értelmében a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter felhatalmazást nyert arra, hogy a népiskolák működésének nagyobb felügyelete végett önként vállalkozó és ahhoz értő egyéneket bízasson meg a népiskolák meglátogatásával.

A törvény ezen rendelkezése alapján az iskolalátogatók intézményét a legszelesebb alapon újra szervezni kívánom oly módon, hogy lehetőleg minden népiskolának lenne általam bizonyos időre és díjtalanul megbízott iskolalátogatója, aki az iskolában időnként megjelenne és tapasztalatairól a kir. tanfelügyelőt értesítené.²⁷

Említett szándékom sikeres végrehajtása céljából Hozzád fordulok, és tisztelettel felkérek, hogy a hazai közoktatás ügyének előmozdítása érdekében szíveskedjél nekem a helyi viszonyokat ismerő, alkalmas egyéneket ajánlani, kiket név szerint megjelölt községek, illetőleg elemi népiskolák számára iskolalátogatóként megbízhatnék, s akik készséggel teljesítenék ezen teendőket.

Mielőbbi szíves értesítésetet kéri
Igaz híved: Wlassics Gyula²⁸

A miniszter sokat fáradozott a tanulóifjúság művészetszeretetének fejlesztéséért. Ehhez természetesen szükségesnek tartotta a tanárok művészettörténeti képzésének megszervezését.

Wlassics Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter a művészet minden igaz barátjának nagy örömeire erős kézzel folytatja általános elismeréssel fogadott művészi programjának megvalósítását. Nemrégiben a tanulóifjúság műzslésének és művészetszeretetének fejlesztése érdekében bocsátott ki nevezetes rendeleteket, most pedig említett rendeletének nagyobb fogantatja érdekében azon fáradozik, hogy elsősorban az ifjúság nevelésére hivatott tanároknak felkeltse az

érelklődést e fontos kulturális tényező iránt, és oda fejlessze az állapotokat, hogy a jövőendő tanárok is kellő elméleti képzettséget, beletlátást nyerjenek a művészet történelmi fejlődésének főbb irányai dolgában. Ebből a szempontból elkerülhetetlenül szükséges, hogy az ifjúság leendő oktatói, a tanárjelöltek is, már a tanárképzés időszakában lehetőleg megismerkedjenek a művészettörténelem alapvonalival.²⁹ Örömmel jelentjük tehát, hogy a miniszter legújabb rendeletében úgy a budapesti, mint a kolozsvári tanítóképző intézetben már a folyó iskolai év második felében elkezdi a művészettörténeti előadásokat.³⁰

Munkácsy Mihálynéhoz írott, 1898. július 26-án kelt köszönő levele egyik szép példája művészet iránti személyes érdeklődésének és támogatására szívesen vállalt alázatos szolgálatai gazdag sorozatának.³¹

„Méltóságos Asszonyom!

A folyó hó 11.-én kelt nagybecsű soraival tudomásomra méltóztatott hozni azon nagylelkű elhatározását, hogy férjének, a nagy Mesternek három kiváló becsű művét, úgy mint a „Krisztus Pilátus előtt” és „Krisztus a keresztfán” című festményének kantonjait és a híres Mester első festményét Méltóságod, a szépművészeti múzeum számára felajánlja.³² Ezen fényes és Méltóságod nemes szívéről tanúskodó ajándék biztosítja Méltóságodnak az egész magyar nemzet háláját. Ezen nagyszerű alkotások nemcsak a nagy Mester dicsőségének legszebb emlékei maradnak, de nagyon becsült közkinccsei lesznek hazájának, mely mindenkor büszke lesz nagy fiára.

Amidőn az egész nemzet háláját tolmácsolni szerencsés vagyok, örömmel ragadom meg a magam részéről is az alkalmat, hogy Méltóságodnak legőszintébb köszönetemet fejezzem ki.

Egyúttal azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Méltóságodhoz, hogy a felajánlott képeket az országos képtárhoz (Akadémia palotája) megküldeni méltóztatssék.

Fogadja Méltóságod legőszintébb tiszteletem kifejezését.”

Wlassics Gyula

Wlassics Gyula még 1886-tól lett az Akadémia tagja.³³ Két évvel korábban tudományos munkájával elnyerte a Sztrókey Antal-díjat.³⁴

1930. október 21-én az első között – Dohnányi Ernő, Herczeg Ferenc, Zala György, Hubay Jenő, Klebelsberg Kuno társaságában – részesült a Corvin-lánc kitüntetésben. A megalakuló Magyar Corvin-lánc és a Magyar Corvin-koszorú Tulajdonosai Egyesület az 1931. II. 23. – 1936. II. 22. közötti, első ciklus ide-

²⁹ A millennium alkalmával hazánkban megtartott nemzetközi művészettörténet kongresszuson a nemzeti egyéniség, kifejezés és önálló formakincséről francia nyelven tartotta meg előadását. Vas. Újs. 40. sz. 1896. október 4. p. 670.

³⁰ „... beviszük a szépérvék fejlesztését a népiskoláktól kezdve a felsőoktatásig, és gondosan megválasztott eszközökkel iparkodunk a jövő nemzedékek világnézetének kincsét az igaz aranyértékkel, a szép idealizmusának nemes kultuszával gazdagítani.” W. Gy.: A művészeti oktatás érdekében Műcsarnok 1898. december 25. I. évf. 21. sz. p. 202

³¹ W. Gy. levele Munkácsy Mihály feleségéhez 1898. július 26. = Magyar Nemzeti Galéria adattára (MNG a) 2519/1929

³² A Szépművészeti Múzeum épülete majd csak 1900–1906 között épül fel, Shickedanz Albert és Herzog Fülöp tervei szerint.

³³ Értesítés W. Gy. akadémiai tagságáról MTAK 349/1886.

³⁴ Sztrókey Antal (Solfa 1780. december 20–Pest 1850. július 9), ügyvéd, jogi író. Jogi tanulmányai után Festetics Györgynek a Georgikon alapítójának írnoke. Befejezte a Törvénytudományi szótárt. Halála után örökösai alapítványt tettek az MTA-n jogtudományi munkák jutalmazására: Sztrókey-díj.

²⁵ u. o.

²⁶ Thaly Kálmán (Csép 1839. január 3.–Zablát 1909. szeptember 26), politikus, történész, költő. 1860-tól a Pesti Napló munkatársa. 1878-tól országgyűlési képviselő. Magyar Történelmi Társulat egyik megalapítója. A Századok első szerkesztője. Főleg a Rákóczi-korral foglalkozott. Ne bántsd a magyart (versek 1857), Rákóczi emlékek Törökországban

²⁷ „Megdöbbenve láttam, midőn felelősségteljes állásomat elfoglaltam, hogy az „iskolázás” területén a magyar faj az arányszámban harmadik helyen van. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy az 1895/96. tanév statisztikai adatait vizsgáltam, azt láttam, hogy a német nyelvű tankötelesek közül 91,8 %, a tót nyelvű tankötelesek közül 84,8 % és a magyar nyelvű tankötelesek közül 83,2 % volt a népiskola látogatója. Ez az arányszám indított engem arra, hogy jövőre az állami népoktatási intézeteink szervezésénél a magyar lakosságra helyezjük a súlypontot. Különben az állam jellegét alkotó magyarság érdekei súlyos sérelmet szenvednek, ha a törvényhozástól rendelkezésünkre adott különben sem nagy összeget főként a nemzetiségi vidékeken felállítandó iskolákra fordítjuk. Népoktatási politikám vezérelvévé tettem, hogy a magyar fajra helyezem a súlypontot...” Részlet W. Gy. Temesváron, 1905-ben elmondott beszédéből. Borbás György: „Kulturpolitikai kérdések” a Millennium idején – „Közeledni pedig kell!” Zalai Hírlap 1996. szeptember 14.

²⁸ W. Gy. levele Thaly Kálmánhoz OSzK Levelestár

jére a tisztikar elnökévé választotta. A testület jegyzői: Csathó Kálmán és Zilahi Lajos voltak.

Az idősödő Wlassics Gyula betegsége miatti lemondása után **Hóman Bálint**³⁵ lett az Egyesület elnöke. A társaság nevében ő ismerte el, és köszönte meg a kiváló közéleti férfiú eredményes közoktatási és közművelődési munkásságát. Levelét a neves kultúrpolitikus munkássága sommázatának is tekinthetjük.

A MAGYAR CORVIN-LÁNC ÉS A MAGYAR CORVIN-KOSZORÚ TULAJDONOSAINAK TESTÜLETE

5-1936. sz.

Nagyméltóságú Elnök Úr!

A Magyar Corvin-lánc és a Magyar Corvin-koszorú tulajdonosainak testülete folyó évi február 24-én tartott tisztújító ülésén, mely sajnálattal fogadta Nagyméltóságod azon elhatározását, mely szerint Nagyméltóságod, magas kor, gyenge egészségi állapot folytán, a Testület életében tevékeny részt nem kíván. Megemlékezve Nagyméltóságod nagy közélet múltjáról s ebben arról a vezető szerepről, melyet Nagyméltóságod úgy a közművelődés terén évek hosszú során vitt s külön emlékezve meg arról, a Testület Nagyméltóságod személyében az első elnökét tisztelhetette: a Testület akként határozott, hogy most, amikor Nagyméltóságod a Testület elnöki székétől megváltik, Nagyméltóságod érdemeit jegyzőkönyvileg örökíti meg, s erről Nagyméltóságodat értesíti.

Midőn a Testület e határozatának eleget teszek, mint a Testület elnöki székében Nagyméltóságod hivatali utóda a Testület határoza-

tához azt a kérését fűzöm, hogy Nagyméltóságod nagybecsű érdeklődését a Testület iránt továbbra is megtartani méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.
Budapest, 1936. március hó 12-én.³⁶

Hóman Bálint
a Testület elnöke

Wlassics Gyula nyolcvanöt éves korában, 1937. március 30-án hunyt el. A Pesti Hírlap nekrológiájában így méltatta:

„A békebeli Nagy-Magyarország egyik legjellegzetesebb alakja távozott el örökre közülünk. Báró Wlassics Gyula neve egy egész korszakot jelez a legújabb magyar történelemben: a ferencjózsefi korszak lendületes magyar fejlődését. Kultuszminiszter, az Akadémia másodelnöke, egyetemi tanár, a Közigazgatási Bíróság és a Főrendiház elnöke volt, de kivette részét a háború utáni újjáalakító munkából is és csak két évvel ezelőtt, 83 éves korában vonult vissza a közéleti munkából.”

³⁵ Hóman Bálint (Bp. 1885. december 29.–Vác 1953), történétíró, egyetemi tanár; 1915. Egyetemi Könyvtár, 1922. Országos Széchényi Könyvtár igazgatója, 1923. a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója; 1932–1942 vallás- és közoktatási miniszter. A magyar városok az Árpádok korában (1908)

³⁶ Hóman Bálint levelei W. Gy.-hoz MOL P 1445

³⁷ Pesti Hírlap 1937. április 4. Képes Vasárnap melléklet p. 5. MKCs-C-I-59/13

